

سنجش و ارزیابی رضایتمندی شهروندان از سنجه‌های پایداری.

نمونه موردی: شهر کرمان

صدیقه میمنندی پاریزی

عضو هیات علمی دانشگاه صنعتی سیرجان
تاریخ دریافت: ۹۴/۵/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۲۰

چکیده

دستیابی به توسعه پایداری شهری، نیازمند بررسی و شناسایی رضایتمندی ساکنان از شاخص‌های پایداری، در جهت تحلیل وضع موجود سکونتی و تصمیمات آتی به منظور ارتقای سطح کیفی محل سکونت افراد و رسیدن به پایداری موثر است. از این رو هدف از این پژوهش، بررسی شاخص‌های پایداری شهری و ارزیابی رضایتمندی شهروندان شهر کرمان از سنجه‌های پایداری است. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی با رویکرد پیمایشی می‌باشد و داده‌های لازم از طریق مطالعه‌های کتابخانه‌ای، بازدید مقدماتی و پس از آن مطالعه‌های میدانی و پرسش‌نامه گردآوری شد. آزمون‌های آماری همچون ضریب همبستگی پیرسون، مدل تحلیل رگرسیون و آزمون T تک نمونه ای، اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه‌ها که هفت بعد پایداری در قالب ۳۰ شاخص را سنجش کردند، مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. آزمون‌ها وجود نارضایتی از پایداری در شهر کرمان را تأیید می‌کند، به گونه‌ای که مقدار میانگین ۲/۶۵ از مجموع رضایتمندی پایداری حاصل شده است، از بین هفت بعد کلی پایداری بررسی شده، بعد زیست‌محیطی بیشترین میزان رضایت و بعد مدیریتی - حکمروایی، کمترین میزان رضایتمندی را دارند. بر این اساس، می‌توان استنباط نمود که توسعه فضایی - کالبدی شهر کرمان و تعاملات مردم و مسئولین در شهر با پایداری شهری متناسب نیست، از این رو توجه به سنجه‌های پایداری می‌تواند به افزایش کیفیت زندگی و پایداری توسعه شهری کمک نماید. یافته‌های رضایتمندی پایداری می‌تواند برای بازشناسی راهبردهای سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده در جهت رسیدن به توسعه پایدار و بهبود کیفیت محیط زیست شهری استفاده شود.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار شهری، رضایتمندی، تکنیک‌های آماری، شهر کرمان

مقدمه

است (حسین زاده دلیر و همکاران، ۱۳۸۸: ۷). توسعه روزافزون جامعه شهری، متأثر از رشد بی‌رویه جمعیت و مهاجرت، به ساخت و سازهای بدون برنامه‌ریزی و گسترش مهار نشدنی شهرها منجر شده و تغییرات زیادی در ساخت فضایی آن‌ها به وجود آورده است (Barton et al., 2003: 18). روند شتابان شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه نیز با تأثیر صرف بر روی جنبه‌های عینی توسعه (رشد) به ویژه در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم، نه تنها دستیابی به توسعه را مقدر نساخت بلکه بر نابسامانی‌های کیفیت عینی و ذهنی شهرهای جهان سوم افزود. بروز انواع نابرابری‌ها، فقر گسترده، تخریب محیط زیست، سوء تغذیه، توسعه ناموزون شهر و ... تنها بخشی از آثار سوء این اقدامات

بی‌تردید جهان فراروی ما جهانی است که شهرها عرصه‌های اصلی سکونت را تشکیل می‌دهند و هم‌زمان کانون رقابت و هم‌زیستی نسل بشر با تمامی ابزارها و سازوکارهای سازمانی اش می‌باشند (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵). سازمان ملل پیش‌بینی می‌کند تا سال ۲۰۳۰ بیش از ۶۰ درصد مردم جهان در نواحی شهری زندگی خواهند کرد. با این‌که شهرها تنها حدود ۲ درصد از سطح زمین را اشغال کرده‌اند، آن‌ها بیش از نیمی از جمعیت جهان را در اختیار دارند، که با نرخ حدود ۵۵ میلیون نفر در سال، در حال افزایش

می‌باشد (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۴). امروزه جهان در حالتی قرار دارد، که متخصصان محیط‌زیست آن را حالت "فشار بیش از حد و سقوط" می‌نامند (براون، ۱۳۸۷: ۱۵). تغییر ویژگی‌ها و مشخصه‌های مشکلات زیست‌محیطی از سطح ملی به سطح جهانی، از متمرکز به پراکنده، از کوتاه‌مدت به بلندمدت و از پیچیدگی کم به پیچیدگی زیاد باعث شده که شهرهای جهان گرفتاران رده اول مشکلات باشند به گونه‌ای که در شهرها کیفیت زندگی پیوسته افت می‌کند (مختاری ملک آبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۸). مفهوم کیفیت زندگی ارتباط آن با نیازهای بشر است (Royuela, 2005: 216). راه حل مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و پاسخ به نیازهای کسانی که در شهرها و کلان شهرها زندگی می‌کنند به عنوان یک نتیجه ناشی از رشد بی‌رویه شهرها، موضوعات مهم و اساسی برنامه‌ریزی شهری پایدار می‌باشد. مفاهیم زیست‌پذیری و کیفیت زندگی شهری واحدهای اساسی پایداری شهری هستند و در برنامه‌ریزی‌ها و برنامه‌های سیاسی مهم‌ترین عوامل رقابت بین شهرهای امروز به‌نظر می‌رسند (ساسان پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۸). باتوجه به رویکرد جامع‌نگر نهفته در مباحث توسعه پایدار و کیفیت زندگی منتج از آن، تحلیل و بررسی آن در کشورهای توسعه یافته و درحال توسعه، نقش اصلی را در برنامه‌ریزی جامع‌نگر دارد (قربانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰). تلاش‌های متعدد در چند سال گذشته برای ارزیابی پایداری و اندازه‌گیری پیشرفت‌های به‌دست آمده از نظر کیفیت زندگی در شهرها با راه‌اندازی سیستم شاخص، پس از به وجود آمدن و ابتکار به‌سوی محلات خودرو، در انجمن‌های مدنی (به خصوص در ایالات متحده آمریکا) و حتی اتحادیه اروپا (شهرهای برنامه‌ریزی شده) ظاهر شده است (لطفی و صابری، ۱۳۹۱: ۵۱). بدین ترتیب شاخص‌های پایداری شهرها حائز اهمیت فراوان است و انجام مطالعات اساسی جهت شناخت محدودیت‌ها و کمبودها و برنامه‌ریزی مناسب در این خصوص می‌تواند آینده بهتری را برای دسترسی مناسب به فرصت‌ها و امکانات شهری به ارمغان بیاورد

(حسین‌زاده دلیر و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). در ایران نیز به‌دنبال افزایش شهرنشینی و سرعت بالای تغییرات در بافت‌های شهری به دلایل مختلف، توجه به کیفیت محیط زیست شهری، بالا بردن رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط سکونتی و پایداری منتج از آن و ارزیابی آن‌ها، ضروری می‌نماید (ضرابی و همکاران، ۱۹۸: ۱۳۹۴). نتایج این‌گونه ارزیابی‌ها از این جهت می‌توانند مؤثر واقع شوند که در فرایند پویای برنامه‌ریزی، ابزاری برای سنجش اثرگذاری اقدامات و ارتقای کیفیت زیست شهری به حساب می‌آیند. شاید از همین روست که امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه، مباحث توسعه پایدار به‌عنوان یک اصل اساسی، پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان به شمار می‌رود (احمدی و نادری، ۱۳۹۲: ۷۵). امری که نگرانی از آن به یکی از مشخصه‌های جامعه شهری معاصر بدل شده است (Pacione, 2003: 19). با توجه به مطالب گفته شده، مهم‌ترین هدف توسعه پایدار، بهبود کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی ساکنان آن است، شهری که بستر زیست بشر می‌باشد و نقش اساسی در ایجاد احساس رضایتمندی داشته و در واقع شکل‌دهنده سبک زندگی انسان و تعیین‌کننده کیفیت زندگی شهروندان است (Smith & Levermore, 2008: 59). باتوجه به این‌که توسعه پایدار با برآوردن نیازهای بشر، متضمن دستیابی به کیفیت زندگی و رضایتمندی در ابعاد مختلف برای همگان است، به‌نظر می‌رسد ارزیابی رضایتمندی شهروندان از پایداری، یکی از راه‌های بازیابی کیفیت زندگی و تحقق اهداف توسعه پایدار در سکونت‌گاههای شهری است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۴).

به‌صورت تاریخی، در سال ۱۹۷۵ «تئوری رضایت شهروندان» ارائه شد. این تئوری یک مدل تحلیلی است که براساس میزان رضایت شهروندان از محیط سکونت خود و پایداری شهری در مورد مؤلفه‌های مختلف کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی، زیباشناسی و غیره عمل می‌کند. برای دستیابی به معیارهای کیفیت محیط شهر و محلات آن که مورد نظر شهروندان باشد، محققان روی ۷۶۷ خانوار در

جهان صورت گرفته است، شاخص دشواری زندگی تهران را معادل ۰/۵۲ (رتبه ۱۱۹) و ضریب بهترین شهرهای جهان، یعنی ملبورن، ونکوور و وین را معادل ۰/۲ و شاخص دشواری برخی از شهرهای خاورمیانه نظیر دبی ۰/۲۵ (رتبه ۶۹) و منامه در بحرین ۰/۲۷ (رتبه ۷۷) اعلان گردیده است (شمس الدینی و همکاران، ۱۳۹۲:۵۵). همچنین مطالعات فراوانی در باب کیفیت پایداری و رضایتمندی صورت گرفته است، که از آن جمله می‌توان به مطالعات اجتماعی از کیفیت پایداری (Wang et al., 2010:65; Mason et al., 2010:29)، مطالعات اقتصادی (Whitehead et al., 2011:132)، مطالعات محیطی (Godefroid, 2009:13)، مطالعات حمل و نقل و رضایتمندی پایداری، کاربری زمین و رضایتمندی (Preuss and Vemuri, 2011:31) و انواع مختلفی از مطالعات دیگر نام برد که در حوزه کیفیت پایداری و رضایتمندی شهروندان می‌باشند. در تمام مطالعات صورت گرفته با هر تخصص و گرایشی تنها یک هدف را مد نظر داشته‌اند و آن ساماندهی شهر برای رسیدن به توسعه ای پایدار در راستای رضایتمندی شهروندان می‌باشد. علاوه بر این موارد مطالعات داخلی هم در این زمینه صورت گرفته است از جمله، حسین زاده دلیر و همکاران (۱۳۸۸) با استفاده از آزمون‌های آماری خی دو و دوجمله ای به تحلیل و ارزیابی میزان رضایتمندی شهروندان از سنجه‌های پایداری در شهر تبریز پرداخته است، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میزان رضایتمندی شهروندان از سرزندگی شهری در بافت‌های مختلف شهر تبریز پایین است (حسین‌زاده دلیر و همکاران، ۱۳۸۸:۱). شمس الدینی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از پایداری و محیط زیست شهری با تأکید بر دسترسی به خدمات شهری در شهر نورآباد ممسنی، با استفاده از آزمون‌های خی دو و باینومینال پرداخته‌اند. نتایج حاصل شده نشان از میزان رضایتمندی در سطح پایینی در این شهر دارد (شمس الدینی و همکاران، ۱۳۹۲:۵۳).

اوهایی مطالعه کردند. آن‌ها خصوصیات خانوارها، محل سکونت فعلی، محله‌ای که در آن زندگی می‌کردند و تأثیرات این عوامل بر رضایت این خانوارها را مورد بررسی قرار داده‌اند. هدف از این پژوهش دستیابی به یک مدل از رضایت شهروندان بود که برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برنامه‌های شهری قابل استفاده است. این مدل بر مبنای تطابق خواست‌ها و نیازهای شهروندان با موقعیت فعلی و احساس آن‌ها از محل سکونت‌شان عمل می‌کند. عمده مؤلفه‌هایی که خانوارهای منتخب به‌عنوان معیارهای کیفیت محیط پایدار ارائه دادند شامل بهداشت محیط، امنیت، برخورداری از تسهیلات شهری خوب، تعاملات اجتماعی خوب، پرهیز از آلودگی‌های صوتی و هوا، ترافیک کم و غیره بوده است. آن‌ها پس از تمام بررسی‌ها اعلام نمودند که موفقیت و یا شکست برنامه‌های شهری در راستای رسیدن به توسعه پایدار شهری، باید به‌وسیله پیمایشی با حجم نمونه آماری که معرف جامعه شهروندان با در نظر گرفتن تمام ویژگی‌ها و گروه‌های اجتماعی خاص باشد، مورد ارزیابی قرار گیرد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴:۴۵). در پژوهشی دیگر مؤسسه معتبر «واحد اطلاعات اکونومیست» (EIU) متدولوژی مشخصی را تحت عنوان رتبه‌بندی سرزندگی تدوین نموده است که بر مبنای آن شاخص دشواری زندگی برای هر شهر محاسبه می‌گردد. در متدولوژی مزبور حدود چهل شاخص مختلف درمورد پنج مقوله متفاوت زندگی شهری، یعنی ۱- ثبات و امنیت ۲- مراقبت‌های بهداشتی ۳- فرهنگ و محیط ۴- آموزش ۵- زیرساخت‌های شهری مورد سنجش قرار می‌گیرد. در این متدولوژی، درمورد هر شهری به هریک از شاخص‌ها مقادیری میان یک و پنج داده می‌شود و در نهایت با ترکیب شاخص‌های مزبور یک شاخص کلی دشواری زندگی شهری استخراج می‌گردد که دامنه تغییرات آن میان صفر درصد و صد درصد است. مقدار صفر درصد در شاخص مزبور به این معنا است که شهر مورد مطالعه، غیرقابل تحمل می‌باشد. نتایج پیمایش مؤسسه مزبور در سال ۲۰۰۵ که درمورد ۱۲۸ شهر

هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان رضایتمندی شهروندان شهر کرمان از سرزندگی و پایداری محیط زندگی خود باتوجه به هفت بعد کلی پایداری شامل زیست محیطی، کالبدی، زیرساختی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی - حکمروایی در قالب ۳۰ شاخص می‌باشد. به عبارتی تحقیق درصدد است با تکیه بر انجام مطالعات وسیع کتابخانه‌ای و پیمایشی همچون تهیه پرسش‌نامه و مصاحبه با شهروندان ساکن در شهر کرمان به سنجش و ارزیابی میزان رضایتمندی آن‌ها از پایداری فضای زیست شهر با تکیه بر ابعاد مختلف پایداری بپردازد. در برنامه‌های توسعه فضایی - کالبدی شهرها توجه به ارزیابی سنجش‌های پایداری شهری از اهمیت بالایی برخوردار است. شهر کرمان به عنوان مهم‌ترین شهر ناحیه جنوب شرق ایران، در چند دهه اخیر شاهد رشد فزاینده‌ای در اطراف خود بوده است، که این نوع رشد و توسعه نتوانسته است با سنجش‌های پایداری شهری متناسب باشد و در حال حاضر، در بیشتر بافت‌های شهر، به ویژه بافت‌های قدیم شهر با نارسایی‌های عمده‌ای در خصوص دسترسی برابر به امکانات شهری مواجه است. انجام مطالعات اساسی جهت شناخت محدودیت‌ها و کمبودها و برنامه‌ریزی مناسب در این خصوص می‌تواند آینده بهتری را جهت دستیابی به توسعه شهری پایدار در پی داشته باشد.

الگوهای ارزیابی از محیط‌های شهری - به ویژه در مورد رضایتمندی - می‌تواند در شناسایی وضع موجود، آگاهی از نقاط قوت، کاستی‌ها و نواقص احتمالی با هدف ارتقاء کیفیت زندگی و رسیدن به توسعه پایدار موثر واقع گردد. در این زمینه یکی از بهترین الگوهای ارزیابی، استفاده از دیدگاه‌های ساکنان در خصوص وضعیت موجود محل سکونتشان است که در قالب رضایتمندی ساکنان به صورت مستقیم و غیر مستقیم می‌باشد.

مبانی و مفاهیم نظری

توسعه پایدار شهری و کیفیت زندگی: توسعه پایدار شهری یک محتوا چند بعدی شامل ابعاد

محیطی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۶). در ادبیات توسعه پایدار شهری، بهبود کیفیت زندگی برای کسانی که امروزه در شرایط نابرابری و فقر زندگی می‌کنند و نیز برای جمعیتی که طی سال‌های آتی به سکونت‌گاه‌های بشری افزوده می‌شوند، مستلزم پی‌ریزی مسیر رشد و توسعه‌ای است که ضمن ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جوامع انسانی، مسائل اکولوژیکی، نابرابری‌های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی و مسائل کالبدی - محیطی را همزمان مدنظر قرار دهد (خراسانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۹). لذا یک پروژه شهری زمانی می‌تواند گویای پایداری شهری باشد که در محیط زندگی توازن ایجاد کند و عدم تعادل اجتماعی و شکاف اجتماعی را کاهش دهد و در کل کیفیت زندگی بهبود یابد (Enyedi, 2002: 70). توسعه پایدار شهری برای بهبود کیفیت زندگی ساکنان، شامل ابعاد گسترده‌ای می‌شود. بارتون^۱ معتقد است که توسعه پایدار، تمرکز توسعه بر مردم و برقراری عدالت برای نسل‌های جاری و آینده است. وی تأکید می‌کند که توسعه پایدار ابعاد مختلفی دارد و در راستای افزایش کیفیت زندگی، نه تنها توسعه در مورد موفقیت‌های اقتصادی مطرح است، بلکه ابعادی نظیر بهداشت، شرایط اجتماعی، کیفیت زندگی و کیفیت محیط‌زیست را نیز در برمی‌گیرد (عزیزی، ۱۳۸۰: ۱۵). به طور کلی، در راستای تحقق توسعه پایدار شهری باید شرایطی فراهم شود تا امکان بسترسازی توسعه پایدار انسانی و بهبود رفاه شهروندی فراهم شود. در این بستر می‌توان به موارد زیر به عنوان عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهروندان اشاره کرد: برقراری عدالت اجتماعی، تقویت ساختارهای همبستگی اجتماعی هم‌چون تعهد و مسئولیت‌پذیری، تقویت بنیان‌های اجتماعی و خانوادگی و احیای محیط زیست همگانی (بحرینی، ۱۳۹۱: ۱۳۲)، تغییرهای شهری و فرم کالبدی شهر، طراحی اقلیمی هماهنگ با محیط زیست انسانی، ایجاد انتظام ساختاری در فضای شهری برای ادراک زیبایی‌شناختی و خوانایی شهری (لینچ، ۱۳۹۰: ۳۴-۱۲)، بهبود بهره‌گیری از

1. Barton

۱۳۹۳:۱۳۹۰). نظرسنجی رضایت زندگی، نقطه شروع برای اندازه گیری روش بهبود یافته و جامع تر از کیفیت زندگی ذهنی است. یکی از مبرم ترین مشکلات پیش روی کیفیت پژوهش زندگی اندازه گیری است، حل این مشکل از اهمیت حیاتی برخوردار است. بسیاری از محققان معتقدند که این مفهوم را می توان به عنوان ابزاری برای سیاست گذاری و بالاتر از همه برای برنامه ریزی اجتماعی به کار برد (Pacione, 2003: 28). عوامل کیفی باید در سطح شهر اهمیت داشته باشند و فقط خاص یک ناحیه از شهر نباشد. زیرا عناصری که در سطح یک ناحیه خاص فقط مطرح باشند نمی توانند برای تمام شهر صحیح و با ارزش باشند (سعیدی رضوانی و رشنو، ۱۳۹۱: ۲۵). روش های کیفی برای برنامه ریزان، حالت نوآوری و آزمایشی دارند و روش های نوین، همواره در حال تکامل هستند و برای برنامه ریزان، بسیار جالب می باشند. رهنمونی برخی از این روش ها، می تواند بازده زیادی در رابطه در افزایش نسبت به یک مسئله را به وجود آورد (سیف الدینی، ۱۳۸۱: ۲۱۵). اگر زیرساخت ها و جنبه های زیست محیطی در شهر خوب باشند در نتیجه ارتقاء کیفیت زندگی را به دنبال خواهند داشت. اگر این در نظر گرفته شود در واقع این دو اجزای متفاوت برای افراد مختلف تأثیرگذار، و کیفیت زندگی را به کل شهرانتقال خواهند داد (Azahan et al., 2009: 162). نتایج مطالعات و سنجش رضایتمندی پایداری و کیفیت زندگی منتج از آن می تواند به ارزیابی سیاست ها، رتبه بندی مکان ها، تدوین استراتژی های مدیریت و برنامه ریزی های شهری کمک کرده و درک و اولویت بندی مسائل اجتماعی برای برنامه ریزان و مدیران شهری به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را تسهیل سازد. همچنین یافته های رضایتمندی زندگی می تواند برای بازشناسی راهبردهای سیاسی قبلی و طراحی سیاست های برنامه ریزی آینده استفاده شود (شهابیان، ۱۳۹۳: ۴۳). علاوه بر این می تواند به شناسایی نواحی مسأله دار، علل نارضایتی مردم، تأثیر فاکتورهای اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و ارزیابی ها در زمینه

فضاهای شهری و افزایش رضایت شهروندی (بحرینی، ۱۳۹۱: ۹۸) و یک پارچگی بخشی به ساختار بصری محیط و منظر شهری (کالن، ۱۳۹۰: ۶۴-۹۰).

رضایتمندی شهروندان و سنجش آن: سنجش رضایتمندی به عنوان یکی از روش های کارآمد ارزیابی موفقیت برنامه ها و طرح های شهری مطرح می شود، که تحقیقات گسترده ای را به دنبال داشته است (Amerigo & Aragones, 1990: 49). در تئوری مکان که در روان شناسی محیطی مطرح می شود، رضایتمندی ساکنان را با تجربه خشنودی یا لذت ناشی از زندگی در مکانی خاص می توان مشخص نمود (Bonaiuto, 2003: 42). لنسینگ و مارانز، رضایتمندی را یکی از معیارهای اصلی سنجش برنامه های کیفیت محیط می دانند. رضایتمندی از پایداری محل سکونت به عواملی از قبیل امکانات و خدمات تفریحی و رفاهی، فرهنگی، آموزشی، امنیت و آرامش و وجود فضای تعاملات اجتماعی بستگی دارد. (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱). کیفیت زندگی سکونتی را می توان در هماهنگی میان انسان ها و محیط مسکونی آن ها تصور نمود. به بیان دیگر، این وضعیت حاصل شکل و محتوای کنش و واکنش های متعددی است که بین افراد و محیط فیزیکی و اجتماعی سکونتی آنان شکل می گیرد. این دادوستدها ممکن است شامل تبادل کالا، خدمات، اطلاعات و دیگر منابع باشد. بسته به جهت این کنش و واکنش ها، جریان ها به داده و ستاده تغییر نام می یابند. با در نظر گرفتن وضعیت دوحالتی بین افراد از یک سو و محیط اجتماعی فیزیکی از سوی دیگر، منطقی است که داده های هر سطح، یافته های سطح دیگر را تشکیل می دهند و برعکس. داده های فردی، معرفت احتیاجات موجود زنده از قبیل (نیازها، هیجانات، تمایلات و خواسته های آنان) می باشد. در یک وضعیت هماهنگ، چنین نیازهایی با سطوحی از خروجی ها یا عرضه (خواه کالاها در بازار، یا دسترسی به فرصت های اشتغال روابط بین افراد و یا واکنش های بیرونی باشد)، با یکدیگر تطابق می یابند (رفعیان و همکاران،

برابر با ۰/۸۵۳ به دست آمد که بیانگر پایایی پرسش‌ها است.

ابزارهای تحقیق: شاخص‌ها از روش پیمایش میدانی سنجیده می‌شوند. پرسش‌نامه‌ها براساس طیف لیکرت که نشان دهنده عدم رضایتمندی تا رضایتمندی کامل است، درجه بندی شدند و در هفت بخش کلی شامل ابعاد: زیست محیطی، کالبدی، زیر ساختی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی - حکمروایی تنظیم گردیدند. اطلاعات کیفی به دست آمده از پرسشنامه‌ها در هر محله، در محیط نرم‌افزار SPSS وارد شد و تجزیه و تحلیل می‌شوند، مدل‌های آماری همچون ضریب همبستگی پیرسون، مدل تحلیل رگرسیون و آزمون T تک نمونه‌ای برای سنجش رضایتمندی به کار گرفته شد.

مدل تجربی تحقیق: معیارها و شاخص‌های سازنده کیفیت محیط سکونت و رضایتمندی پایداری، از دو رویکرد حرفه‌ای (بالا به پایین) و مشارکتی (پایین به بالا) در شهر کرمان شناسایی شدند. رویکرد بالا به پایین مبتنی بر نظرات متخصصان حوزه‌های مختلف، اطلاعات حاصل از مرور ادبیات مربوطه و مطالعات موردی است. رویکرد مشارکتی برای توسعه شاخص‌های سنجش‌های پایداری فرایندی باز و پیوند یافته با نظرات ساکنان محلی را ارایه می‌کند، این رویکرد در تلاش برای درک اجتماع از طریق چشم‌های اعضای جامعه و تمرکز توجه بر اولویت‌های مردم است. بنابراین، مردم به طور موثری در توسعه قلمروها و شاخص‌های رضایتمندی پایداری، تعیین اولویت‌ها و تأثیر گذاری بر تصمیماتی که زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، مشارکت دارند. با این فرض که این دو رویکرد مکمل یکدیگر در توسعه شاخص‌های پایداری هستند، در این پژوهش از هر دو رویکرد استفاده شده است. در مجموع همه این موارد شاخص‌های وارد شده در جدول ۱ به‌عنوان مدل تجربی تحقیق در نظر گرفته شده است.

کیفیت زندگی کمک کند (فرجی ملائی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳). همچنین ابزاری است که تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران را قادر می‌سازد تا اقدامات مناسب برای پایداری هر چه بیشتر جامعه را انجام دهند (Pope et al., 2004: 596).

روش تحقیق و شاخص‌های مورد بررسی

نوع تحقیق: این پژوهش از لحاظ هدف از نوع کاربردی و توسعه‌ای و از لحاظ روش انجام پژوهش، توصیفی - تحلیلی به همراه کاوش‌های میدانی است. در بخش‌هایی از تحقیق از روش علی و همبستگی استفاده شده است و ماهیت داده‌ها نیز، از نوع کمی می‌باشد.

جامعه آماری: جامعه آماری این پژوهش شهروندان شهر کرمان می‌باشند. واحد و مبنای جامعه مورد سنجش خانوارهای ساکن در قطعات بناهای مسکونی است.

روش‌های نمونه‌برداری: برای تعیین نمونه‌های پرسش‌نامه از روش خوشه‌بندی چند مرحله‌ای استفاده می‌شود. بدین‌منظور سطح مناطق شهر براساس محله‌ها، زیر محله‌ها، بلوک‌ها و قطعات موجود تقسیم بندی شده و نمونه‌ها از میان آنها انتخاب می‌شوند. قابلیت نمونه‌گیری خوشه‌ای در انتخاب نمونه‌ها از سطح جغرافیایی بزرگ به سطوح کوچک است. این قابلیت باعث می‌شود تا نمونه‌های تعیین شده تمامی سطح محله را به‌صورت متعادل و متوازن پوشش دهند.

گروه نمونه: در رابطه با حجم نمونه‌های مورد بررسی نیز با توجه به ویژگی‌های همگنی جمعیت و محاسبات آماری و با در نظر گرفتن ضریب ۱۰ درصد برای پرسش‌نامه‌های مخدوش و از طریق فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۶۰ پرسش‌نامه برای شهر کرمان در نظر گرفته شد. در بررسی روایی پرسش‌نامه از روایی صوری (ذهنی)، ایده‌های کارشناسان و مطابقت با مطالعات قبلی استفاده شد و پایایی پرسش‌نامه از شیوه همسانی درونی (آلفای کرونباخ) بررسی گردید و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، ضریب آلفای کرونباخ

جدول ۱: ابعاد و شاخص‌های مورد بررسی در رضایتمندی شهروندان از پایداری محل سکونت

ابعاد	شاخص‌ها
زیست محیطی	تعداد پارک‌ها و فضاهای سبز، جمع آوری زباله‌ها، میزان آلودگی صوتی، آلودگی هوا، کیفیت منظر، وجود شبکه راه‌های سبز
کالبدی	سرانه کاربری مسکونی، سرانه کاربری بهداشتی-درمانی، سرانه کاربری تجاری، کیفیت ابنیه، دسترسی به مراکز خرید روزانه و هفتگی
زیرساختی	دسترسی به حمل و نقل عمومی، دسترسی به شبکه‌های ارتباطی مناسب، کیفیت پیاده روها، تعداد پارکینگ‌های عمومی، خدمات شهری آب، برق، گاز، تلفن، فاضلاب
اجتماعی	تعامل و مشارکت بین مردم، حس تعلق به محیط، اعتماد اجتماعی، امنیت و ایمنی
فرهنگی	کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه، مراکز ورزشی، دسترسی به کاربری‌های آموزشی
اقتصادی	تعداد بنگاه‌های اقتصادی فعال در سطح شهر، قیمت زمین تجاری و مسکونی، وجود برنامه‌های اشتغال، سرانه بودجه مصوب شهرداری به ازاء هر شهروند
مدیریتی - حکمروایی	مدیریت پاسخگو و مسیول، عدالت فضایی و دسترسی و برابری، انتقاد پذیری مسیولان، شفاف بودن طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی محله

مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۴

(مطالعات طرح تفضیلی کرمان، ۱۳۹۰:۳۴۱) و در چند دهه اخیر شاهد رشد فزاینده‌ای در اطراف خود است، که این نوع رشد و توسعه نتوانسته است با سنجه‌های پایداری شهری متناسب باشد و در حال حاضر، در بیشتر بافت‌های شهر، بویژه بافت‌های قدیم شهر با نارسایی‌های عمده‌ای در خصوص دسترسی برابر به امکانات شهری مواجه است. انجام مطالعات اساسی جهت شناخت محدودیت‌ها و کمبودها و برنامه‌ریزی مناسب در این خصوص می‌تواند آینده بهتری را جهت دستیابی به توسعه شهری پایدار در پی داشته باشد.

شناخت عرصه پژوهش: شهر کرمان در موقعیت ۵۷ درجه و ۴ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۰ درجه و ۱۷ دقیقه عرض جغرافیایی در دشتی مابین دو رشته جبال مرکزی زاگرس واقع شده است. ارتفاع این شهر از سطح دریا به طور متوسط حدود ۱۷۶۰ متر و مساحت کل شهر ۱۳۰۰۰ هکتار می‌باشد. این شهر دارای ۴ منطقه شهری با جمعیتی حدود ۸۳۵ هزار نفر می‌باشد. شهر کرمان، به عنوان مرکز استان، از نظر جمعیتی در رده شهرهای بالای پانصد هزار نفر کشور و از نظر ناحیه‌ای، به‌عنوان مهمترین و بزرگترین شهر جنوب شرق کشور، دارای عملکرد فرا منطقه‌ای است.

شکل ۱: موقعیت محدوده پژوهش، شهر کرمان (مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۴)

بحث و تحلیل یافته‌های پژوهش: برای بررسی نگرش شهروندان کرمان در مورد پایداری شهری و یک محیط سرزنده، از آنان خواسته شد تا نظرات خود را در ارتباط با رضایتمندی از هفت بعد پایداری و شاخص‌های آن‌ها (جدول ۱) با پاسخ‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد بیان دارند. به این منظور پرسش‌نامه‌هایی در سطح شهر کرمان توزیع گردید. در ادامه، با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های آماری مانند آزمون T تک نمونه‌ای، مدل تحلیل رگرسیون میزان رضایتمندی ساکنان مناطق مختلف شهر کرمان از پایداری محیط زندگی محاسبه و ارایه گردیده است.

ارتباط بین خصوصیات فردی، اجتماعی و

اقتصادی شهروندان با رضایت از ابعاد مختلف پایداری: یکی از اهداف این پژوهش بررسی تأثیر متغیرهای زمینه‌ای (جنسیت، سن، بعد خانوار، میزان تحصیلات، سطح درآمد، سابقه سکونت، علت سکونت، محل تولد، نوع مالکیت، وضعیت مسکن) بر میزان رضایتمندی شهروندان از پایداری است. برای بررسی روابط بین متغیرها و شدت همبستگی بین آن‌ها، همچنین میزان کاهش خطای نسبی آن‌ها، از ضرایب همبستگی پیرسون، فی و لاندا استفاده شده است. عامل رضایتمندی از پایداری و سرزندگی شهری به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد و رابطه آن‌ها با متغیرهای فردی، اجتماعی و اقتصادی براساس جدول ۲ می‌باشد.

جدول ۲: رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای شهروندان شهر کرمان با رضایت از پایداری با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون

آزمون آماری متغیر	همبستگی	سطح معناداری	شدت همبستگی	phi	کاهش خطا
جنس	ندارد	۰/۲۳۱	-	-	-
سن	ندارد	۰/۳۷۶	-	-	-
بعد خانوار	ندارد	۰/۲۷۸	-	-	-
میزان تحصیلات	ندارد	۰/۲۵۹	-	-	-
سطح درآمد	دارد	۰/۰۰۴	قوی	۰/۷۳	۰/۶۸
سابقه سکونت	دارد	۰/۰۰۳	قوی	۰/۷۴	۰/۷۱
علت سکونت	دارد	۰/۰۱۴	متوسط	۰/۵۲	۰/۳۳
محل تولد	ندارد	۰/۱۹۸	-	-	-
نوع مالکیت	دارد	۰/۰۱۷	متوسط	۰/۴۷	۰/۴۵
وضعیت مسکن	ندارد	۰/۲۱۴	-	-	-

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

بینی تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیرهای مستقل و همچنین تعیین سهم هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مورد استفاده قرار گرفته است (مومنی و فعال قیومی، ۱۳۹۱:۱۱۹). با استفاده از نتایج حاصل از رگرسیون می‌توان به شناسایی نقاط قوت و ضعف کیفیت پایداری پی برد. به این ترتیب که پراثرترین و کم‌اثرترین شاخص‌های موثر در رضایتمندی پایداری استخراج شده و معیاری را برای ارزیابی وضع موجود و بهبود وضعیت فراهم می‌آورد (حبیبی، ۱۳۹۲:۱۰۲).

براساس یافته‌های جدول ۲ که براساس اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه‌ها می‌باشد، از بین متغیرهای بررسی شده، سطح درآمد و سابقه سکونت با شدت همبستگی قوی و دو متغیر علت سکونت و نوع مالکیت با شدت همبستگی متوسط با رضایتمندی پایداری ارتباط دارند. بین بقیه متغیرها با رضایتمندی ارتباط معناداری مشاهده نمی‌گردد.

مدل تحلیل رگرسیون عوامل بیان‌کننده رضایتمندی پایداری: مدل تحلیل رگرسیون به سبب برخورداری از مزایای نسبی همچون امکان پیش

پایداری، به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. نتایج حاکی از آن است که همبستگی خطی و مستقیم بسیار قوی (۰/۹۸۵) ما بین شاخص های مستقل و شاخص وابسته وجود دارد و شاخص های مستقل شناسایی شده قادرند ۹۸ درصد از تغییرات (واریانس) رضایتمندی پایداری را تبیین کنند و باقیمانده اندک واریانسها (۲ درصد) به وسیله عوامل ناشناخته تبیین و پیش بینی می شوند (جدول ۳).

بنابراین در این بخش با استفاده از مدل برآزش رگرسیون در محیط نرم افزار SPSS، میزان تأثیر گذاری هر یک از شاخص های منتخب، برای مشخص شدن درجه تأثیر و رابطه این شاخص ها با روند کلی رضایتمندی پایداری مورد ارزیابی قرار می گیرد. لازم به ذکر است که متغیرهای مستقل عبارتند از هفت بعد رضایتمندی پایداری شامل زیست محیطی، کالبدی، زیر ساختی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی - حکمروایی و شاخص تلفیقی رضایتمندی

جدول ۳: آماره های تحلیل رگرسیون خطی رضایتمندی پایداری در شهر کرمان

انحراف معیار	ضریب تبیین	ضریب تبیین تصحیح شده	ضریب همبستگی
۰/۰۰۱۵	۰/۹۹۱	۰/۹۸	۰/۹۸۵

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

در شاخص اقتصادی و در نهایت ۰/۶۱۹ در شاخص مدیریتی - حکمروایی، رضایتمندی پایداری در شهر کرمان تغییر ایجاد می کند. این در حالی است که همه شاخص ها معنی دار بوده و در فرآیند پایداری تأثیر گذارند.

در جدول ۴ نیز با توجه به ضرایب استاندارد شده و میزان β ، مشخص می شود که هر یک واحد تغییر در انحراف معیار، به میزان ۰/۵۳۰ واحد در شاخص زیست محیطی، ۰/۵۸۴ واحد در شاخص کالبدی، ۰/۵۵۰ واحد در شاخص زیر ساختی، ۰/۵۹۱ واحد در شاخص اجتماعی، ۰/۶۵۴ در شاخص فرهنگی، ۰/۵۷۳

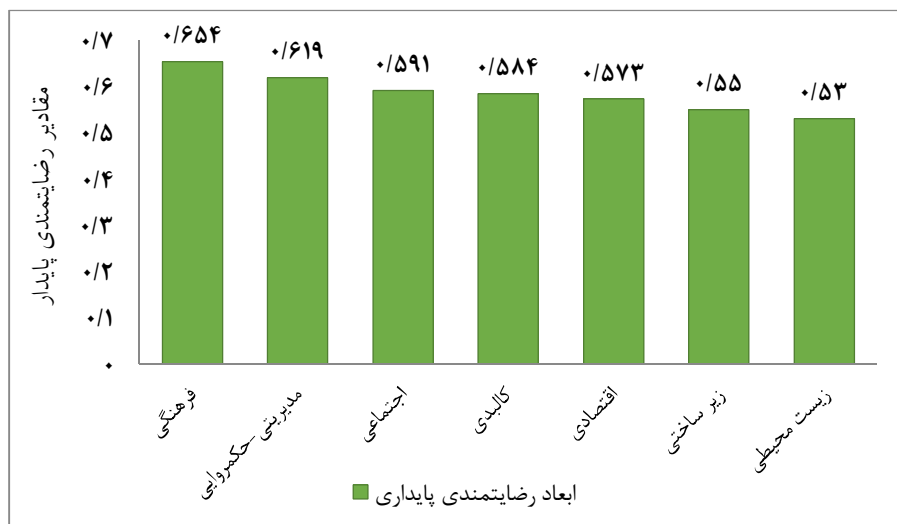
جدول ۴: آماره های ضرایب مدل رگرسیونی شاخص های رضایتمندی پایداری در شهر کرمان

سطح معنی داری sig	T	ضرایب غیر استاندارد		ابعاد پایداری
		ضرایب استاندارد β	خطای B	
۰/۰۰۳	۱/۷۹	۰/۵۳۰	۰/۰۲۴	زیست محیطی
۰/۰۰۱	۲/۸۹	۰/۵۸۴	۰/۰۰۹	کالبدی
۰/۰۰۰	۱/۳۴	۰/۵۵۰	۰/۰۳۵	زیر ساختی
۰/۰۰۰	۱/۳۷	۰/۵۹۱	۰/۰۰۰	اجتماعی
۰/۰۰۳	۲/۲۹	۰/۶۵۴	۰/۰۱۹	فرهنگی
۰/۰۰۰	۲/۶۹	۰/۵۷۳	۰/۰۰۰	اقتصادی
۰/۰۰۱	۱/۱۰	۰/۶۱۹	۰/۰۴۴	مدیریتی - حکمروایی

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

به ترتیب میزان اثر گذاری از زیاد به کم مطابق شکل ۲ می باشد.

با توجه به جدول ۴ میزان تأثیرگذاری هر یک از متغیرهای مستقل در میزان رضایتمندی پایداری

شکل ۲: میزان تأثیر گذاری هر یک از شاخص‌های پایداری در رضایتمندی شهروندان از پایداری (مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۴)

رضایتمندی و امتیاز ۵ نشان‌دهنده بیشترین میزان رضایتمندی است، به این ترتیب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها در نظر گرفته شده است و میانگین رضایتمندی به دست آمده (میانگین تجربی) با عدد ۳ مقایسه می‌شود. آزمون T تک نمونه‌ای جزو آزمون‌های پارامتریک است و قبل از گرفتن آزمون لازم است که نرمال بودن توزیع داده‌های مربوطه مورد بررسی قرار گیرد. برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است (جدول ۵).

همانطور که از شکل ۲ بر می‌آید تأثیر گذارترین شاخص‌ها در ایجاد رضایتمندی شاخص‌های فرهنگی و مدیریتی-حکمرانی می‌باشند، با تقویت این ابعاد می‌توان زمینه رضایتمندی پایداری را ایجاد نمود.

بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از شاخص‌های پایداری در شهر کرمان: به‌منظور بررسی میزان رضایتمندی پایداری در بین شهروندان شهر کرمان از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. در این آزمون با توجه به این که برای سنجش میزان رضایتمندی، از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده که امتیاز ۱ نشان‌دهنده کمترین میزان

جدول ۵: آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

آزمون کولموگروف-اسمیرنوف			نرمال بودن
آماره	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	
۰/۹۵۳	۳۵۸	۰/۱۰۰	رضایتمندی پایداری

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

راستا برای سنجش میزان رضایتمندی پایداری، ۷ بعد کلی پایداری در قالب ۳۰ شاخص در شهر کرمان مورد سنجش قرار گرفته‌اند. در جدول ۶ ارزیابی ابعاد و شاخص‌های مربوط به آن‌ها ارائه شده است.

نتایج آزمون نشان می‌دهد که زمینه برای آزمون‌های پارامتریک فراهم است، چرا که آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها برای متغیرهای رضایتمندی پایداری معنی‌دار نیست، یعنی داده‌های مربوط به متغیر رضایتمندی دارای توزیع نرمال هستند. در این

جدول ۶: آزمون T تک نمونه‌ای برای سنجش معیارهای رضایتمندی پایداری در شهر کرمان

ردیف	معیارها/متغیرها	میانگین	درجه آزادی	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
زیست محیطی	تعداد پارک‌ها و فضاهای سبز	۳/۶۶	۳۵۵	۱/۰۶	۶/۹۵	۰/۰۰۰
	جمع آوری زباله‌ها	۳/۹۱	۳۵۶	۲/۰۵	۱۴/۶۰	۰/۰۰۱
	انواع آلودگی‌ها (صوتی، هوا)	۲/۹۹	۳۶۰	۲/۰۳	-۱۷/۷۰	۰/۰۰۵
	کیفیت منظر	۲/۵۴	۳۵۹	۱/۰۳	-۰/۳۲	۰/۰۵۱
	وجود شبکه راههای سبز	۲/۲۱	۳۵۸	۱/۸۰	-۰/۹۸	۰/۰۰۳
کالبدی	سرانه کاربری مسکونی	۲/۸۱	۳۶۰	۱/۸۱	۶/۹۵	۰/۰۰۰
	سرانه کاربری بهداشتی- درمانی	۲/۴۷	۳۵۹	۱/۱۵	۱۳/۰۹	۰/۰۰۰
	سرانه کاربری تجاری	۲/۹۳	۳۵۹	۱/۶۳	-۶/۴۴	۰/۰۰۰
	کیفیت ابنیه	۲/۳۱	۳۶۰	۱/۷۸	۲/۲۱	۰/۰۰۱
	دسترسی به مراکز خرید روزانه و هفتگی	۲/۸۵	۳۶۰	۱/۰۱	-۶/۵۷	۰/۰۰۰
زیر ساختی	دسترسی به حمل و نقل عمومی	۲/۶۵	۳۵۶	۱/۳۴	-۱/۹۵	۰/۰۰۰
	دسترسی به شبکه‌های ارتباطی مناسب	۳/۰۵	۳۶۰	۱/۱۰	۱/۴۹	۰/۰۰۴
	کیفیت پیاده روها	۲/۲۲	۳۶۰	۱/۸۵	۸/۵۴	۰/۰۰۰
	تعداد پارکینگ‌های عمومی	۱/۸۹	۳۵۵	۲/۰۱	-۴/۶۷	۰/۰۰۳
	خدمات شهری (آب، برق، گاز..)	۳/۳۴	۳۵۸	۱/۹۹	-۱۰/۶۷	۰/۰۰۰
اجتماعی	تعامل و مشارکت بین مردم	۲/۶۰	۳۶۰	۱/۰۹	۰/۹۹	۰/۰۰۴
	حس تعلق به محیط	۳/۱۱	۳۵۷	۱/۳۳	۱/۷۳	۰/۰۰۰
	اعتماد اجتماعی	۲/۹۲	۳۵۳	۱/۷۸	۲/۲۸	۰/۰۰۰
	امنیت و ایمنی	۳/۰۹	۳۶۰	۱/۷۰	-۷/۸۳	۰/۲۵۳
	کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه	۲/۱۰	۳۵۵	۲/۰۲	۵/۹۵	۰/۰۰۰
فرهنگی	سرانه کاربری‌های آموزشی	۳/۳۴	۳۶۰	۱/۲۲	۶/۶۸	۰/۰۰۰
	دسترسی به مراکز ورزشی	۲/۹۴	۳۵۹	۰/۹۱	-۳/۱۴	۰/۰۰۰
	تعداد بنگاههای اقتصادی فعال در سطح شهر	۳/۲۶	۳۵۴	۱/۱۵	-۱۰/۱۴	۰/۰۰۱
	قیمت زمین تجاری و مسکونی	۲/۳۶	۳۶۰	۱/۳۱	۵/۶۹	۰/۰۰۰
	وجود برنامه‌های اشتغال	۱/۷۶	۳۵۸	۰/۹۸	۴/۵۳	۰/۰۰۰
اقتصادی	سرانه بودجه مصوب شهرداری به ازاء هر شهروند	۱/۹۸	۳۵۵	۱/۸۴	-۴/۸۸	۰/۰۰۵
	مدیریت پاسخگو و مسئول	۲/۶۵	۳۵۹	۱/۴۶	-۴/۹۷	۰/۰۰۰
	عدالت فضایی و دسترسی و برابری	۱/۷۳	۳۶۰	۱/۸۰	۳/۷۳	۰/۰۰۱
	انتقاد پذیری مسئولان	۲/۳۹	۳۵۷	۰/۸۹	-۹/۲۹	۰/۰۰۰
	شفاف بودن طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی محله	۱/۸۳	۳۵۹	۲/۰۱	۱/۴۵	۰/۰۰۳

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

در بعد کالبدی، سرانه کاربری تجاری با مقدار میانگین ۲/۹۳ بیشترین میزان رضایتمندی و کیفیت ابنیه با مقدار میانگین ۲/۳۱ کمترین میزان رضایتمندی را به خود اختصاص داده‌اند. در بعد زیر ساختی بیشترین و

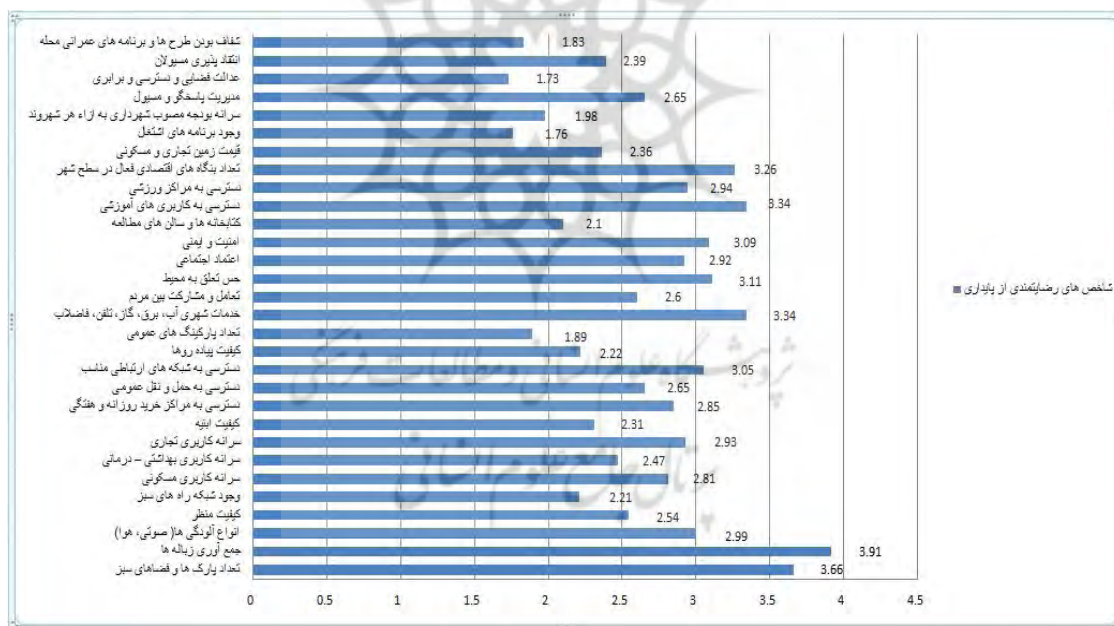
یافته‌های تحقیق در جدول ۶ نشان می‌دهد که در بعد زیست محیطی، بالاترین میزان میانگین ۳/۹۱ به رضایتمندی از جمع آوری زباله‌ها و کمترین میزان میانگین ۲/۲۱ به وجود شبکه راه‌های سبز تعلق دارد.

پاسخگو و مسئول با میانگین ۲/۶۵ و کمترین میزان رضایتمندی در شاخص عدالت فضایی و دسترسی و برابری با میانگین ۱/۷۳ می‌باشیم.

در خصوص معنی‌دار بودن آزمون هم می‌توان گفت فقط دو شاخص کیفیت منظر و ایمنی و امنیت تفاوت معنی‌داری را نشان نمی‌دهند زیرا مقدار سطح معنی‌داری آن‌ها بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، ولی مابقی معیارها در سطح اطمینان ۰/۹۵ معنی‌دار هستند؛ زیرا که مقدار سطح معنی‌داری آن‌ها برای آزمون T تک نمونه‌ای کمتر از مقدار ۰/۰۵ می‌باشد.

شکل ۳ بیانگر مقدار میانگین رضایتمندی شهروندان از هر یک از شاخص‌های پایداری است. نمودار نشان می‌دهد، متأسفانه تعداد زیادی از شاخص‌های رضایتمندی پایداری کمتر از مقدار میانگین (عدد ۳) می‌باشند.

کمترین میزان رضایتمندی به ترتیب به خدمات شهری با میانگین ۳/۳۴ و تعداد پارکینگ‌های عمومی با میانگین ۱/۸۹ تعلق دارد. در بعد اجتماعی، حس تعلق به محیط با مقدار میانگین ۳/۱۱ بیشترین میزان رضایتمندی و کمترین میزان رضایتمندی تعامل و مشارکت بین مردم با میانگین ۲/۶۰ است. در بعد فرهنگی بیشترین و کمترین میزان رضایتمندی به ترتیب به شاخص‌های دسترسی به مراکز آموزشی با میانگین ۳/۳۴ و تعداد کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه با میانگین ۲/۱۰ تعلق دارند. در بعد اقتصادی هم رضایتمندی از قیمت زمین تجاری و مسکونی با میانگین ۲/۳۶ بیشترین میزان رضایتمندی و شاخص وجود برنامه‌های اشتغال در سطح شهر با میانگین ۱/۷۶ کمترین میزان رضایتمندی را به خود اختصاص داده اند و در نهایت در بعد مدیریتی - حکمروایی شاهد بیشترین رضایتمندی در شاخص مدیریت

شکل ۳: مقدار میانگین رضایتمندی شهروندان کرمان از هر کدام از شاخص‌های پایداری (مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۴)

میانگین نظری=۳ وجود دارد. بالاترین میزان رضایتمندی از مجموع شاخص‌ها مربوط به جمع‌آوری زباله‌ها از بعد زیست محیطی و کمترین میزان رضایتمندی از شاخص عدالت فضایی و دسترسی و برابری مربوط به بعد مدیریت-حکمروایی است.

از بین ۳۰ شاخص بررسی شده تنها در مورد ۸ شاخص: تعداد بنگاه‌های اقتصادی در سطح شهر، دسترسی به کاربری‌های آموزشی، امنیت و ایمنی، حس تعلق به محیط، خدمات شهری، دسترسی به شبکه‌های ارتباطی مناسب، جمع‌آوری زباله‌ها و تعداد پارک‌ها و فضاهای سبز رضایتمندی بیش از مقدار

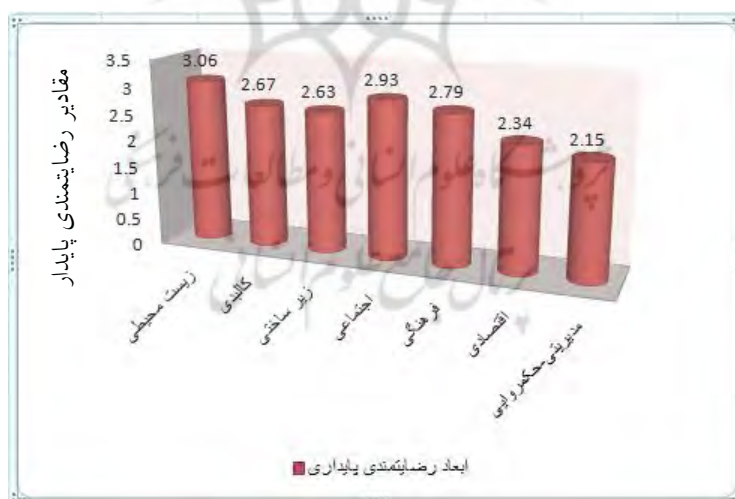
در ادامه برای هر کدام از ابعاد کلی رضایتمندی پایداری آزمون T تک نمونه‌ای انجام شده و در جدول ۷ آورده شده است.

جدول ۷: آزمون T تک نمونه‌ای برای سنجش رضایتمندی شهروندان کرمان از ابعاد کلی پایداری

مدیریتی- حکمروایی	اقتصادی	فرهنگی	اجتماعی	زیر ساختی	کالبدی	زیست محیطی	ابعاد پایداری	
							میانگین	انحراف معیار
۲/۱۵	۲/۳۴	۲/۷۹	۲/۹۳	۲/۶۳	۲/۶۷	۳/۰۶	میانگین	آمار توصیفی
۱/۰۱	۰/۸۵	۰/۹۹	۱/۱۲	۱/۰۴	۰/۹۲	۰/۸۳	انحراف معیار	
-۲۸/۸۶	-۲۰/۶۹	-۱۴/۲۱	-۱۰/۰۴	-۱۳/۶۵	-۲۷/۶۱	-۲۳/۷۰	مقدار T	آمار تحلیلی
۳۵۸	۳۵۶	۳۵۸	۳۵۷	۳۵۷	۳۵۹	۳۵۷	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	سطح معناداری	
-۱/۷۶	-۰/۴۸	-۱/۳۵	-۲/۲۱	-۱/۳۲	-۱/۱۴	-۱/۱۶	کران پایین	
-۱/۱۳	-۰/۲۱	-۱/۱۰	-۱/۸۹	-۱/۰۱	-۰/۹۵	-۰/۹۸	کران بالا	
							فاصله اطمینان ۰/۹۵	

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۴

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون در جدول ۷ زیست محیطی دارای میانگینی بالاتر از میانه نظری=۳ می باشد. متأسفانه میزان رضایتمندی شهروندان از ابعاد مختلف پایداری در سطح پایینی قرار دارد و تنها بعد

شکل ۴: میزان رضایتمندی شهروندان کرمان از هر کدام از ابعاد پایداری (مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۴)

رضایتمندی پایین شهروندان از پایداری در شهر کرمان دارد.

اگر از هفت بعد یاد شده دوباره مجموع بگیریم، مقدار رضایتمندی کلی برابر با ۲/۶۵ است و این رقم نشان از

جمع بندی و نتیجه گیری

مهم ترین هدف توسعه پایدار، بهبود کیفیت زندگی و افزایش رضایتمندی ساکنان است. در این راستا، سنجش رضایتمندی شهرنشینان از وضعیت موجود شهرها و توجه به خواسته‌ها و نیازهای آنان می‌تواند مدیران شهری را در دستیابی به پایداری بیشتر شهرها، به‌ویژه پایداری اجتماعی یاری رساند. پژوهش درباره میزان رضایتمندی، به‌طور نسبی پدیده تازه‌ای است و در حال حاضر یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مطالعات شهری است و نقش مهمی در پایش سیاست‌های حوزه عمومی و اثربخشی برنامه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری ایفا می‌کند. پژوهش در این زمینه راهگشای تعامل سازنده بین مسئولان و شهروندان است که منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی موثر بر زندگی مردم می‌شود. این پژوهش با هدف تعیین ابعاد و شاخص‌های پایداری، سنجش رضایتمندی ساکنان شهر کرمان از این ابعاد و شناخت میزان تأثیر شاخص‌ها بر رضایتمندی که مهم‌ترین محور توسعه پایدار است - انجام شد. در فاز اول این پژوهش، از روش‌های مختلفی همچون مرور متون مربوط به آن، مطالعه پیشینه و نظرات اندیشمندان مختلف، شناخت مقدماتی از محدوده مطالعه شده و نظرات کارشناسان استفاده شد، تا در نهایت هفت بعد کلی پایداری در قالب ۳۰ شاخص برای بررسی رضایتمندی پایداری استخراج گردید. در قسمت یافته‌های پژوهش نخست تأثیر متغیرهای فردی، اجتماعی و اقتصادی شهروندان بر میزان رضایتمندی بررسی می‌شود که پس از انجام آزمون ضریب همبستگی پیرسون، مشخص شد از بین متغیرهای بررسی شده، سطح درآمد و سابقه سکونت با شدت همبستگی قوی و دو متغیر علت سکونت و نوع مالکیت با شدت همبستگی متوسط با رضایتمندی پایداری ارتباط دارند، بین بقیه متغیرها با رضایتمندی ارتباط معناداری مشاهده نمی‌گردد. پس از آن با استفاده از مدل برازش رگرسیون در محیط نرم افزار SPSS، میزان تأثیر گذاری هر یک از شاخص‌های منتخب، برای مشخص شدن درجه تأثیر و رابطه این

شاخص‌ها با روند کلی رضایتمندی پایداری مورد ارزیابی قرار گرفت، نتایج حاکی از آن است که اثرگذاری ابعاد پایداری در متغیر وابسته رضایتمندی به‌ترتیب عبارتند از ابعاد فرهنگی، مدیریتی - حکمروایی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی، زیرساختی و در نهایت بعد زیست محیطی. با استفاده از نتایج حاصل از رگرسیون می‌توان به شناسایی نقاط قوت و ضعف کیفیت پایداری پی برد. به این ترتیب که پراثرترین و کم اثرترین شاخص‌های موثر در رضایتمندی پایداری استخراج شده و معیاری را برای ارزیابی وضع موجود، تشخیص نقاط قوت و ضعف، اظهار نظر و پیشنهاد برای بهبود وضعیت فراهم می‌آورد. هدف اصلی پژوهش که میزان رضایتمندی شهروندان از شاخص‌های مختلف پایداری است، در انتهای تحلیل‌ها مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که مقدار میانگین تعداد کمی از شاخص‌ها از میانه نظری بیشتر هستند و کمترین میزان رضایت هم مربوط به عدالت فضایی و دسترسی و برابری از زیرشاخص‌های بعد مدیریتی - حکمروایی است، با توجه به این موضوع باید به وجود آوردن جوامعتمد میان ساکنان و مسئولان شهری و محله‌ای توسط مسئولان از اهم برنامه‌ها در شهرکرمان باشد. پس از بررسی میزان رضایت از ابعاد کلی پایداری مشخص شد که بیشترین رضایت از بعد زیست محیطی، با مقدار میانگین ۳/۰۶ و کمترین میزان رضایت از بعد مدیریتی - حکمروایی است با میزان میانگین ۲/۱۵. و تنها بعدی از پایداری که دارای میانگینی بالاتر از مقدار میانه=۳ است، بعد زیست محیطی است و شش بعد دیگر از مقدار میانگین کمتر می‌باشند و در نهایت مقدار میانگین رضایتمندی ۲/۶۵ نشان از نارضایتی از پایداری در شهر کرمان دارد. نظر به این که بیشترین میزان نارضایتی در شهرکرمان به چشم می‌خورد، انتظار می‌رود در نحوه سیاستگذاری شهری و برنامه‌ریزی‌ها تجدید نظری بنیادی صورت گیرد تا به کاهش نارضایتی ساکنان در مناطق مختلف شهر منجر شود. پژوهش در ابعاد مختلف توسعه پایدار شهری در شهر کرمان نتایج مهمی داشت. این وضعیت نشان از

شهری و خواسته‌های ساکنان شهر می تواند سطح پایداری را بهبود بخشد.

در پایان این که سرزندگی و پایداری شهری تنها می‌تواند محصول زنجیره‌ای از اقدامات منطقی، هماهنگ و برنامه‌محور باشد. از این رو تأمین آن منوط به در جریان داشتن این اندیشه در کلیه سلسله‌مراتب طرح‌ها و برنامه‌ریزی شهری است. اگر فضاهای عمومی از دیدگاه شهروندان رضایت‌بخش بودند، آن‌گاه می‌توان ادعا کرد که این فضاها توانسته‌اند نقش عمده‌ای در افزایش و بهبود روابط اجتماعی و کاهش محرومیت‌های ناشی از تمایزات طبقاتی و افزایش سطح رضایتمندی از محیط‌های عمومی شهر داشته باشند.

منابع

۱. احمدی، قادر. سونیا نادری. ۱۳۹۲. مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در محلات بافت جدید و قدیم شهری. مطالعه موردی: محله شهرک قدس و قطارچیان شهر سنندج. فصلنامه مطالعات شهری، دوره چهارم، شماره ۸، سنندج.
۲. بحرینی، حسین. ۱۳۹۱. تحلیل فضاهای شهری. چاپ چهارم، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۳. براون، لستر. ۱۳۸۷. طرح امید، آینده و محیط زیست. ترجمه حمید طرواتی. چاپ اول، مشهد، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۴. پوراحمد، احمد. رحمت‌اله فراهودی و کیومرث حبیبی و مهناز کشاورز. ۱۳۹۰. بررسی نقش کیفیت سکونت در مهاجرت‌های درون شهری مطالعه موردی بافت قدیم شهر خرم آباد. نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۱۲، شماره ۷۵، تهران.
۵. حبیبی، آرش. ۱۳۹۲. آموزش کامل SPSS. چاپ اول، تهران، پایگاه علمی پژوهشی پارس مدیر.
۶. حسین‌زاده دلیر. کریم قربانی و رسول شگری و پری فیروزجاه. ۱۳۸۸. تحلیل و ارزیابی کیفی سنجه‌های پایداری شهری در شهر تبریز. فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، اصفهان.
۷. حسینی، مهدی. معصومه برقچی و فهیمه باقر زاده و قدیر صیامی. ۱۳۹۴. ارزیابی تأثیرات زیست محیطی گسترش بی رویه شهرها مطالعه موردی پروژه مسکن

اهمیت تأمین ابعاد مختلف پایداری و خدمات شهری در بهبود وضعیت رفاهی و زمینه سازی پایداری شهری و رضایتمندی در شهر را دارد. برای رسیدن و یا حداقل نزدیک شدن به توسعه پایدار شهری در شهر کرمان، با توجه به پژوهش انجام شده موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ✓ توزیع و پراکنش مکانی - فضایی متعادل و متوازن امکانات و تسهیلات عمومی و خدمات شهری در سطح شهر و محله‌های شهری متناسب با استانداردها و رویکرد گسترش عدالت اجتماعی.
- ✓ افزایش سرانه‌های مختلف شهری.
- ✓ جهت نیل به شهر سالم و توسعه پایدار، شهر کرمان علاوه بر اجرای طرح‌های شهری نیازمند تدوین قوانین و پیش بینی اهرم‌های مناسب اجرایی مناسب در زمینه استفاده از اراضی شهری و توسعه فضایی و کالبدی شهر است.
- ✓ به وجود آوردن جو اعتماد میان ساکنان و مسئولان شهری و محله‌ای توسط مسئولان.
- ✓ برنامه‌ریزی در جهت افزایش تعاملات اجتماعی.
- ✓ با توجه به میزان رضایتمندی ساکنان از محیط زندگی خود پیشنهاد می‌شود که در توسعه جدید شهری به سرزندگی، تنوع کاربری‌ها و هویت مکانی محلات مسکونی توجه بیشتری اتخاذ گردد.
- ✓ در بازسازی و بهسازی محلات قدیمی و بافت‌های فرسوده شهر، توجه به خواسته‌های شهروندان در دسترسی به امکانات و خدمات شهری می‌تواند برنامه ریزان شهری را در دستیابی به مناطق پایدار اجتماعی یاری رساند.
- ✓ تقویت و اصلاح سیاست‌های مدیریت شهری در جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری.
- ✓ ایجاد امکان تعامل و مشارکت دو سویه شهروندان و شهرداری‌های مناطق به منظور شناسایی نیازها خواسته‌های مردم ساکن در مناطق از محیط سکونتی خود و همچنین دخالت دادن مردم در مدیریت شهری و تصمیم گیری‌ها.
- ✓ نظارت متخصصان شهری و شهروندان در گسترش فضایی شهر، تا شهر متناسب با سنجه‌های پایداری

- دسترسی به خدمات شهری نمونه موردی شهر نورآباد ممسنی. فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره ۴، مازندران.
۱۷. شهابیان، پویان. سمیرا سعیدپور و میلاد پیرایه‌گر. ۱۳۹۳. سنجش رضایتمندی سکونتی ساکنان محله منظریه (بافت جدید) و ساکنان محله خواهر امام (بافت قدیم) در شهر رشت. فصلنامه آمایش محیط، دوره ۶، شماره ۲۴، همدان.
۱۸. ضرابی، اصغر. جابر علی‌زاده و بهزاد رنجبرنیا و محمد جواد کاملی‌فر و مهدی احمدیان. ۱۳۹۴. ارزیابی سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهری نمونه موردی مناطق شهری ده گانه کلانشهر تبریز. نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۱۹، شماره ۵۱، تبریز.
۱۹. عزیزی، محمد مهدی. ۱۳۸۰. توسعه شهری پایدار: برداشت و تحصیلی از دیدگاه‌های جهانی. نشریه صفا، سال ۹، شماره ۳۳، تهران.
۲۰. فرجی ملایی، امین. آزاده عظیمی و کرامت‌اله زیاری. ۱۳۸۹. تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره دوم، تهران.
۲۱. قربانی، زهرا. براتعلی خاکپور و عزت‌اله مافی. ۱۳۹۲. تحلیل توزیع فضایی کیفیت زندگی در محله‌های شهر چالوس، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال چهارم، شماره ۱۳، تهران.
۲۲. کالن، گوردن. ۱۳۹۱. منظر شهری. ترجمه: منوچهر طبیبیان، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۲۳. لطفی، صدیقه. سجاد صبری. ۱۳۹۱. ارزیابی کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره مطالعه موردی نواحی شهر یاسوج. نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱، شماره ۴، تهران.
۲۴. لطفی، صدیقه. امین فرجی ملایی و ایوب منوچهری و آزاده عظیمی. ۱۳۹۰. تحلیل کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش آنتروپی و تکنیک SAW مطالعه موردی بافت شهری میان‌دوآب. فصلنامه جغرافیا و آمایش سرزمین، سال اول، شماره اول، تهران.
۲۵. لینچ، کوین. ۱۳۹۰. سیمای شهر. ترجمه: مزینی فر، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۲۶. مختاری ملک‌آبادی، رضا. عظیمه‌السادات عبدالمهی و حمیدرضا صادقی. ۱۳۹۳. تحلیل و باز شناسی رفتارهای زیست محیطی شهری مطالعه موردی شهر مهر شهر طرهبه. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۱۸، مرودشت.
۸. خراسانی مقدم، صبا. سیدعباس یزدانفر و سید باقرحسینی. ۱۳۹۴. بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی موثر بر میزان رضایتمندی ساکنان سکونتگاه‌های غیر رسمی مطالعه موردی: محله فرحزاد تهران. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۷، شماره ۱، تهران.
۹. رفیعیان، مجتبی. زهرا عسگری زاده و محمد فرزاد. ۱۳۹۲. مطلوبیت سنجی محیط‌های شهری: نگرشی تحلیلی در سنجش کیفیت محیط شهری، رویکردها، شاخص‌ها و روش‌ها. جلد اول، چاپ اول، تهران، نشر شهر.
۱۰. رفیعیان، مجتبی. ماندانا مسعودی‌راد و مریم رضایی و مونا مسعودی‌راد. ۱۳۹۳. سنجش میزان رضایتمندی ساکنان از کیفیت سکونتی مسکن مهر مورد شناسی مهر شهر زاهدان. نشریه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، دوره ۳، شماره ۱۲، زاهدان.
۱۱. رهنمایی، محمدتقی. امین فرجی ملایی و حسین حاتمی‌نژاد و آزاده عظیمی. ۱۳۹۱. تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابلسر. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، دوره دوم، شماره ۵، زاهدان.
۱۲. زیاری، کرامت‌اله. فاطمه سالاروندیان و علی قنبری نسب و لایلا حبیبی. ۱۳۹۲. تحلیل تطبیقی تفاوت‌های سکونتگاه‌های غیر رسمی شیراز (موارد مطالعه: شهرک بهار، مهدی‌آباد و سهل‌آباد). فصلنامه آمایش محیط، دوره ۶، شماره ۲۱، همدان.
۱۳. ساسان‌پور، فرزانه. علی موحد و سوران مصطفوی صاحب و محسن یوسفی فاشگی. ۱۳۹۳. ارزیابی پایداری محله‌های شهری در شهر سقز. مجله پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره دوم، شماره اول، مرودشت.
۱۴. سعیدی رضوانی، نوید. مژگان رشنو. ۱۳۹۱. بررسی کیفیت محیط سکونتی در مجتمع‌های مسکونی مطالعه موردی مجتمع مسکونی میلاد قزوین. نشریه شهر و منظر، سال سوم، شماره ۲۰، تهران.
۱۵. سیف‌الدینی، فرانک. ۱۳۸۱. مبانی برنامه‌ریزی شهری. چاپ اول، تهران، انتشارات آبیژ.
۱۶. شمس‌الدینی، علی. سعید ملکی و محمد رضا امیری. ۱۳۹۲. تحلیلی بر میزان رضایتمندی شهروندان از پایداری و سرزندگی محیط زیست شهری با تأکید بر

- adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3).
36. Pacione, Michael. 2003. Urban environmental quality and human wellbeing a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 5(2).
37. Pope, James. 2004. Conceptualizing sustainability assessment. *Environmental impact assessment Review*, 24 (2).
38. Preuss, Ioyw. Amers Vemuri. 2011. Smart growth and dynamic modeling: implications for quality of life in Montgomery County. *Ecological Modeling*, 3 (1).
39. Royuela, Vasim. 2005. Quality of life, Urban size and urban growth: A Perception Survey for the evaluation of Urban Quality of Life. *Soc. Indic Res.*, 9(4).
40. Smith, Carlin. Gorgia Levermore. 2008. Designing Urban Spaces and Buildings to Improve Sustainability and quality of Life in a Warmer World. *Energy Policy*, 36 (2).
41. Wang, Beli. Xuan Li and Balesta Stanton. 2010. The influence of social stigma and discriminatory experience on psychological distress and quality of life among rural to urban migrants in china. *Social Science and Medicine*, 9(1).
42. Whitehead, Telau. Derma Simmonds and Jarex Preston. 2011. The effect of urban quality improvements on economic activity, *Journal of Environment Management*, 8(2).
- اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۵، شماره ۱۸، تهران.
۲۷. مطالعات طرح تفضیلی کرمان. ۱۳۹۰. مشاور شهر و اندیشه مانا.
۲۸. مومنی، منصور؛ فعال قیومی، علی. ۱۳۹۱. تحلیل های آماری با استفاده از SPSS. چاپ اول، تهران، انتشارات چاپ گنج.
29. Amerigo, Maria. Juan Aragones. 1990. Residential satisfaction in council housing. *Journal of environmental psychology*, 10(2).
30. Azahan, Aran. Meri Jamaluddin and Mosen Lukman and Asouan Kadaruddin. 2009. The quality of life malaysia's intermediate city: Urban. *European journal of Social Sciences*, 9(1).
31. Barton, Hugh. 2003. *Shaping Neighbourhoods Aguid for Health, Sustainability and Vitally*. First Edition, Spon. press, London.
32. Bonaiuto, Morgan. Fabius Fornara. 2003. Indexes of perceived residential environment quality and neighbourhood attachment in urban environments. *Journal of Landscape and Urban Planning*, 6(5).
33. Enyedi, Gilos. 2002. Social sustainability of large cities. *Ekistics*, 6(2).
34. Godefroid, Sasmi. 2009. Temporal analysis of the Brussels as indicator for changing environmental quality. *Landscape and Urban Ukraine*, 3(1).
35. Mason, Moses. Toresd Valente and Gosui Coats worth and Jmei Mennis. 2010. Place based social network quality and correlates of substance use among urban

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروژه شگانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی